

1807 Den fjerde nattevakt

Det sies at Johan Falkberget ikke var vaskar-ryss, slik han vel selv hevdet og har blitt tillagt. Det sies at Johan Falkberget ikke var noen stor forfatter. Ja, det sies så mangt - og som ved alt annet kommer det vel an på øynene som ser/leser. Noen mente han burde ha Nobelprisen. De stemte sikkert Arbeiderpartiet! Det sies at tittelen på romanen "Den fjerde nattevakt" (1923) hentet Falkberget, som opprinnelig het Lillebakken, fra Markus 6, 18: "Og ved den fjerde nattevakt kom han gående mot dem på sjøen", og henspeler på Jesus som kom gående på sjøen mot sine disipler. Det sies at det er umulig å gå på vann! Ja, det sies så mangt!

Når jeg nå sier at Benjamin Sigismund, hovedpersonen i "Den fjerde nattevakt" var stjørdaling, så er vi i de berømte selvpålagte gråsoner, tilsnitt og vinkler for å tilpasse oss noe kreditt. Sies det. Vi får ta det derfra og forsøke å bevise utsagnet.

Benjamin Sigismund gjorde et sterkt inntrykk på meg da vi hadde romanen som pensum på realskolen. Og det var kanskje ikke handlingen om såkalt "umulig kjærlighet" som fenget, slike lettvinde historier oversvømmes vi av den dag i dag innen både tyngre og lettere kiosklitteratur. Nesten hvem som helst kan sette seg ned med et glass rødvin og produsere kjærlighetsromaner ispedd nødvendig mengder med intriger. Dagliglivet er fullt av slikt. Nei, det er nok miljøet rundt som skiller klinten fra hveten, der du må ha sterke miljøfaktorer som krever inngående *research*. Tidshistorien og sosial forståelse krever så mye, mye mer. Ofte kommer "the rest of the story", en sekundærhistorie som fascinere og gir ettertanker. Jeg tror at det spesielle miljøet på Røros skapte den nødvendige rammen. Men ikke engang det var nok for meg den gangen til at jeg "våknet". Det var det navnet som gjorde. Smak på det: *Benjamin Sigismund*. Fornavnet, dersom det står alene - vil jo ha en intetsigende virkning ut ifra Benjaminskikkelsen i vår kulturhistorie. Men satt samme med det sterke etternavnet, blir helheten slående. Og når det knyttes sammen med Ol-Kanelesa blir det kraftfullt.

Falkberget skriver om begynnelsen på 1800-tallet på Røros. Han syr inn ulike mennesketyper i et mønster rundt den nyankommende presten, som møter sin skjebne allerede første dagen i form av ei kvinne i rød kjole. Hovedpersonene er presten *Benjamin Sigismund*, hans kone *Katrine*, klokkeren *Ol-Kanelesa*, bergmannshustruen *Gunhild Bonde* og hennes ektemann *David Finne*. Det utvikler seg et komplisert og ødeleggende forhold mellom presten og Gunhild. Katrine dør, David tar livet av seg og de to hovedpersonene finner hverandre gjennom et ekteskap fullt av anger og lidelse. Det blir en handling om ulykke og sorg, om tvil og tro, skuld og tilgivelse. Men denne romanen er mer enn kun en vanlig roman. Den er en sann historie, med unntak av slutten. Både presten Benjamin Sigismund og bergmannshustruen Gunhild har levd. Benjamin Sigismund het opprinnelig Sven Aschenberg og Gunhild het

Malena Kjeldsberg. I det virkelige livet blir de gift med hverandre etter at Malenas mann og Svens kone døde. Det sies at ekteskapet ikke ble lykkelig. Men som sagt innledningsvis: det sies så mangt! Og dette kapittelet sier at Benjamin Sigismund, alias Sven Aschenberg, var 2. generasjon stjørdaling.

Dagens Moholt (Asken) er også snart en saga blått. Husmannsplassen Asken på 1700-tallet lå noen få meter lenger nord

For å bevisse det må vi først til Vestre Leiren (Ni garda) i Lånke. Her møter vi Bjørn Leren først på 1600-tallet. Han ble gift med Helga. Da hun ble enke eide hun gården alene fra 1607 til 1623. Bjørn og Helga fikk to barn, Ola og Helga. Sistnevnte ble gift med Thomas Wiigen, og kom til Nordre Geving. Han ble tillagt ekteskapsbøter, så alt var nok ikke bare lykke og fordragelse. Ola er den som overtar bruket. Han gifter seg med Kirsti Eriksdatter. Men det var nok ikke helt frivillig da han mottar ei bot i 1619: ”*Oluff Leeren haffur samqqwemb med Kirsti Leeren. Vil icke egte qvinden, gaff 12 rdlr*”. De får en sønn, Jacob Olsen Leren, født i 1626. Denne Jacob får i sin tur tre sønner: Kjeld, Lars og Ola. Kjeld overtar gården, Ola blir husmann hos broren og Lars (1655-1725) kommer til Nordre Geving, hvor han er bruker i 1694. Denne generasjonen får tre barn: Jacob, Bergitte og Eilif. Sistnevnte blir født i 1695. Han ble 16. mars 1726 forlovet med Valborg Kristendatter Øfstibakken (1700-1753). Han blir da nevnt som "soldat ved oberst Huidfeldts kompagni". Eilif gifter seg den 29. september 1726 med Valborg og de slår seg ned på Moholt på Prestmoen, Stjørdal. Moholt (br. nr. 16) ble en husmannsplass under prestegården. Plassen kalte de for Asken (Aschen). Som bruk under prestegården er det stor sannsynlighet for at Eilif ble beordret av presten Jens Nilsøn Parelius den 17. mars 1750 til å overvære henrettelsen av Ingeborg Klokkaugen på Langøra (se bind 2 - side 82). Det lille bruket ble senere drevet av John og Ingeborganna Moholt. Stedet eies i dag av Alfhild Moholdt.

Ingeborganna, f. Moen 1875, bestemor til Alfhild på Moholt

Eilif og Valborg får 7 barn, hvorav to dør som tenåringer. Den eldste sønnen blir døpt Lars den 6. mars 1729. Han kom inn i tollvesenet i Trondheim. I 1753 ble han

Forpaktningssocietetstoller i Molde, tollbetjent i 1758, toller samme sted i 1772, og litt senere også postmester. I 1780 utnevnes han til konsumpsjonskasserer og 1. november 1781 til konsumpsjonsinspektør. Gift 1. gang med Svendborg Wendel. Gift 2. gang 21. mai 1769 med Maren Severine Hassund (1741-1830). Lars dør 29. juli 1785.

Hvorvidt Eilif og senere hans barn kalte seg Geving, Asken (Aschen) eller kun Larsen er noe uklart, men Lars tar i alle fall navnet

Aschenberg. I en tradisjonsfortelling heter det seg at Lars tok det navnet fordi hans far var husmann ”paa Aschen” og hans mor var fra gården Berg, altså: Aschenberg. Dette er imidlertid ikke helt riktig, da hans mor var fra Øfstibakken eller Reppenbakken. Imidlertid kan det være slik at hun kan ha tjent på gården Berg før hun ble gift.

Det andre ekteskapet for husmannssønnen fra Prestmoen endte med ett barn, nemlig Sven Aschenberg, født i Molde den 27. september 1769. Og dette er vår mann. Han dro til Trondheim som 14-åring. Det synes som han gikk ut av Katedralskolen i 1787. Deretter studerte han teologi i hovedstaden, og blir i 1794 utnevnt til sogneprest for Mo i Telemark. Han giftet seg med sin ungdomskjæreste Gjertrud Junghans, hvis far var klokker og kateket ved domkirka i Trondheim. I 1806 ble han utnevnt til sogneprest på Røros. Hans forgjenger hadde solgt presteboligen til kjøpmann Morten Leigh, og Aschenberg kjøpte gård nr. 30 i Bergmannsgata, hvor han ble boende til sin død. Sven Aschenberg ble gift to ganger. I sitt første ekteskap fikk han flere barn. I sitt andre, med enken Malena Kjelsberg, født Aasen, fikk han sønnen Svend, som også ble prest. Hans svigersønner var overstiger Knud Olsen, berglege Otto Stengel og kolfogd Faste Krog på Bergstaden, hytteskriver Hans Aas på Tolga og prost Julius Fr. Paludan på Tynset. Sønnen Lauritz var kapellan hos faren.

Det er klart at Aschenberg kom til å prege Røros. Han inkluderte hele lokalmiljøet og virket gjennom ulike funksjoner for hele bergsamfunnet. Han ble materialskriver og postmester ved Røros Kobberverk og vikarierte som bergkirurg og politimester. Han ble i tillegg valgt to ganger som stortingsmann fra Søndre Trondhjems amt. På Stortinget var han med å innføre Formannskapsloven i 1837. Men det var nok som skolemann han ble husket best. Både i allmueskolen og ved Røros Verks kadettskole utførte han et meget godt arbeid. Biskop Peder Olivarius Bugge besøkte Røros flere ganger, og han roser Aschenberg som taler og skolemann i sin visitasbok, enda han ikke hadde den største sympatien for ham. Men nå var nok både biskopen og Aschenberg krasse og noe stridige av seg, slik at det måtte bli litt skjæring av og til. Kong Carl Johan

besøkte Røros i 1818 og 1835, og begge ganger fant han stort behag i sogneprestens veltalenhet. Etter kroningen i Trondheim i 1818 ble Aschenberg utnevnt til ridder av den svenske Nordstjerneorden, og i 1826 ble han medlem av Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab. Unionen med Sverige i 1814 og freden ble nok hilst med glede i grensebygdene og på handelsstedet Røros. I hans siste embetsår feiret Verket sitt 200-årsjubileum søndag den 18. august 1844. Prosten var da syk, og sønnen Lauritz forrettet gudstjenesten. Sven Aschenberg døde våren 1845, og få dager etter døde også hans sønn Lauritz. De ble gravlagt samme dag og stedt til hvile på Røros kirkegård. Det sies at Aschenberg var en av de mest særpregede prester som Bergstaden har hatt, og fortellinger om gammelprosten lever i folkeminnet og litteraturen den dag i dag.

Gjennom sitt andre ekteskap med enken Malena Kjelsberg legges grunnlaget for romanfiguren Gunhild Bonde. Sven Aschenberg fremstår i Benjamin Sigismunds skikkelse og Johan Falkberget skaper et av litteraturens mest kjente drama. Aschenberg var nok flere ganger på Stjørdal og besøkte sin slekt i forbindelse med sine embetsturer til Trondheim. Det er mange i vårt dalføre som kan regne seg i slekt med en av de mest kjente personligheter innen norsk skjønnlitteratur. De på Moholt (Asken) på Prestmoen, som så en aldrende prest vandre forbi, kunne lite ane at der gikk han som senere skulle bli selveste Benjamin Sigismund. Han søkte sine røtter, ble det sagt i ettertid - etter at presten på Røros og bergmannskona Gunhild (Malena Kjelsberg) hadde utlevd et umoralsk liv gjennom forbudt kjærlighet. Ja, det sies så mangt! Anene til Prestmoen og Stjørdal kan ingen si noe på.

*Sven Aschenberg
(Maleri av Mathias Stoltenberg)*